

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У 2021-2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Динаміка розвитку людства потребує вироблення у здобувачів освіти затребуваних життєвих умінь для подолання викликів сучасного соціуму. Розвиток аналітичного та критичного мислення, креативності, ініціативності, навичок комплексного розв'язання проблем, формування потреби активного самонавчання впродовж життя, виховання мовної стійкості, стресостійкості, гнучкості взаємопов'язані з формуванням компетентного мовця, національно свідомої, цілісної особистості.

Ураховуючи поетапний перехід закладів освіти на здійснення діяльності за новими стандартами, у 2021/2022 навчальному році учні 5-11 класів продовжуватимуть навчання за Державним стандартом базової і повної загальної освіти 2011 року. На сьогодні Кабінет Міністрів України затвердив Державний стандарт базової середньої освіти: 5-9 класи Нової української школи (30.09.2020), а Міністерство освіти і науки України активно працює над створенням умов для впровадження цього стандарту з 2022 року.

Названі програми зорієнтовані на компетентнісний підхід у сучасній освіті, в тому числі і мовно-літературній, який передбачає зміщення акцентів зі знанневого на особистісно діяльнісний аспект як ключовий. Поставити дитячу особистість у центр усієї діяльності, зробити її суб'єктом навчання завдання сучасної освіти.

У 5-11 класах закладів загальної середньої освіти освітній процес здійснюватиметься відповідно до таких типових освітніх програм:

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня», затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 405;

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня», затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 № 464).

У навчальному плані освітньої програми закладу освіти конкретизується розподіл годин інваріантного та варіативного складників.

Звертаємо увагу, що під час складання освітніх програм закладів освіти та відповідних навчальних планів заклад освіти має повноваження здійснювати перерозподіл навчальних годин навчального плану в межах 15% від загального обсягу навчального навантаження.

Навчальна, методична література, програми спецкурсів за вибором, гуртків з української мови та літератури, рекомендовані МОН України, зазначені в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщений на офіційних сайтах МОН України, Інституту модернізації змісту освіти (лист Міністерства освіти і науки України від 09.08.2021 № 1/9-404 «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти у 2021/2022 навчальному році»).

Учитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Пропонуємо вчителям використовувати матеріали платформ EdEra, Освіторія, На урок, Prometheus тощо.

В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні – дистанційної форми навчання в період карантинних заходів у режимі онлайн і офлайн, рекомендуємо використовувати сучасні електронні ресурси: ZOOM, Viber, Skype, безкоштовні платформи Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams тощо.

На початку 2021/2022 навчального року, задля забезпечення якісного виконання освітніх програм в умовах очного та/або дистанційного навчання, пропонуємо приділити більше уваги традиційному повторенню вивченого матеріалу за минулий рік, запровадити «коригуюче навчання». Слід зазначити, що оцінки за такі діагностичні роботи не бажано виставляти до класного журналу, адже вони є орієнтиром для визначення рівня залишкових знань і вмінь.

Важливо продовжити навчання педагогів у напрямі опанування інформаційними технологіями та їх ефективного використання у роботі. В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні рекомендуємо вчителям закладів загальної середньої освіти вдосконалювати також цифрові компетентності, які активізують пізнавальний інтерес учнів до використання додаткових навчальних матеріалів, розміщених на освітніх електронних ресурсах. Актуальність даного питання підтверджена використанням дистанційної форми навчання в період карантинних заходів на території України.

Українська мова

У Державному стандарті визначено зміст ключової компетентності «вільне володіння державною мовою», обов'язкові результати навчання здобувачів освіти відповідно до засад та принципів Концепції НУШ. Ці результати буде застосовано для здобувачів базової середньої освіти, починаючи з вересня 2022 року. Тобто за новим стандартом розпочнуть навчання ті учні, які зараз є четвертокласниками Нової української школи. Тож 2021/2022 навчальний рік є перехідним між дією чинного Державного стандарту і впровадженням нового державного документа.

У 2021/2022 навчальному році вивчення української мови здійснюватиметься за такими чинними програмами:

у 5-9 класах за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804;

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, учениць, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності.

Зазначаємо, що вказаний у навчальних програмах розподіл годин між розділами вважається орієнтовним. У разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також послідовність вивчення розділів.

Звертаємо увагу на кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови в закладах загальної середньої освіти з українською мовою навчання.

Фронтально оцінюють диктант, письмовий переказ і письмовий твір (навчальні чи контрольні види робіт), мовні знання й уміння, запис яких здійснюють на сторінці класного журналу «Зміст уроку».

Індивідуально оцінюють говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і читання вголос. Для цих видів діяльності не відводять окремого уроку, проте визначають окрему колонку без дати на сторінці класного журналу «Облік навчальних досягнень».

У I семестрі проводять оцінювання двох видів мовленнєвої діяльності (усний переказ, діалог). У II семестрі – оцінювання таких видів мовленнєвої діяльності, як усний твір і читання вголос, що здійснюється в 5 - 9 класах.

Результати оцінювання говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і читання вголос протягом семестру виставляють у колонку без дати й ураховують у семестрову оцінку.

Повторне оцінювання із зазначених видів мовленнєвої діяльності не проводять.

Перевірка мовних знань і вмінь здійснюється за допомогою завдань, визначених учителем (тести, диктант тощо) залежно від змісту матеріалу, що вивчається.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольних робіт.

Семестрову – на основі тематичного оцінювання та результатів оцінювання певного виду діяльності: говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) або читання вголос.

Якщо дитина прохворіла частину семестру, пропустила, наприклад, одну тематичну, не має оцінки за якийсь вид мовленнєвої діяльності, то оцінка за семестр виводиться на розсуд учителя в залежності від динаміки особистих навчальних досягнень учня (учениці), важливості пропущеної теми чи теми, за яку учня (ученицю) атестовано, – (тривалість вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу). За таких умов оцінка за семестр може бути такою, як тематична (якщо вона одна), або знижена на кілька балів (на розсуд учителя).

Оцінка за контрольний твір з української мови та переказ є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи (надпис у колонці «Твір», «Переказ» не роблять).

Акцентуємо увагу, що в разі відсутності учня на одному зі спарених уроків під час написання контрольного твору, переказу рекомендуємо давати йому індивідуальне завдання, визначене вчителем. Зазначене завдання виконується учнем під час уроку.

Кількість робочих зошитів з української мови за класами:

5-9 класи – по два зошити;

10-11 класи – по одному зошиту.

Для контрольних робіт з української мови в усіх класах використовують по одному зошиту.

Ведення зошитів оцінюють від 1 до 12 балів щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою, що зараховують до найближчої тематичної. Під час перевірки зошитів ураховують наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи.

У разі відсутності учня на уроках протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>)

Українська література

У 2018 році Україна вперше брала участь у програмі міжнародного оцінювання учнів PISA, одним із аспектів якого є оцінка читацької грамотності учнів, а саме: здатність до читання, розуміння й інтерпретації різноманітних текстів, з якими вони матимуть справу в повсякденному житті.

За результатами проведеного дослідження показники українських учнів виявилися дещо нижчими за середні показники учнів країн Організації економічного співробітництва та розвитку. Детальна інформація про PISA розміщена на офіційному сайті Українського центру оцінювання якості освіти <https://testportal.gov.ua/pisa>

З метою формування читацької компетенції доцільним є використання в освітньому процесі інтерактивних форм і методів викладання предметів мовно-літературного спрямування, що мотивують інтерес учнів до читання, засвоєння літературних творів, уміння вступати в діалоги, аргументувати свою думку. Також необхідно включати матеріали щодо різних методик активного читання. Вчитель має акцентувати увагу на підвищення рівня читацької грамотності учнів, зокрема, формування здатності учня сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал.

У 2020/2021 навчальному році вивчення української літератури здійснюватиметься:

у 5-9 класах – за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804;

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

Зміст навчального матеріалу передбачає текстове вивчення творів, що виділені напівжирним шрифтом, інші ж лише називаються для допомоги вчителю під час вивчення певної теми. Крім того, для осучаснення змістового

компонента, актуалізації компетентнісного підходу, надання вчителю методичної допомоги під час вивчення програмових тем запропоновано рекомендаційну рубрику «Мистецький контекст» (МК).

Вивчення української літератури також відбувається із залученням міжпредметних зв'язків – МЗ (українська мова, історія, зарубіжна література, образотворче мистецтво, музика тощо).

Звертаємо особливу увагу на те, що запропонована кількість годин на вивчення кожного розділу чи підрозділу є орієнтовною, учитель може її перерозподіляти на власний розсуд. Резервний час учитель може використовувати також довільно, зокрема для збільшення кількості годин на вивчення окремого твору, для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо). Наприкінці програми для кожного класу подано орієнтовні списки літератури для додаткового (самостійного) читання.

У навчальній програмі профільного рівня передбачено вивчення творів літератури народів України, передовсім кримських татар. Також важливим компонентом програми є «Читацький практикум», спрямований на формулювання практичних навиків усних і письмових роздумів над прочитаним у різних стильових формах.

Рекомендуємо оцінку за письмовий вид роботи виставляти всім учням, за усний – кількості учнів, які відповідали протягом уроку.

Оцінку за ведення зошита з української літератури виставляють у кожному класі окремою колонкою в журналі раз на місяць і враховують як поточну до найближчої тематичної. Під час оцінювання зошита з української літератури слід враховувати наявність різних видів робіт; грамотність (якість виконання робіт); охайність; уміння правильно оформлювати роботи (дотримання вимог орфографічного режиму).

У разі відсутності учня на уроці протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

Оцінка за контрольний твір з української літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи. Надпис у журнальній колонці «Твір» не робиться.

Оцінку за читання напам'ять творів з української літератури виставляють у колонку без дати з надписом «Напам'ять».

Навчальна та методична література з української літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>)

Виходячи із сказаного вище, рекомендуємо:

- продовжувати реалізовувати в освітньому процесі інтеграцію трьох підходів – особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного;
- спланувати діяльність методичних об'єднань учителів української мови і літератури з урахуванням сучасних вимог, рекомендацій Міністерства освіти і науки України та Сумського ОІППО щодо вивчення української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти;

- вдосконалювати цифрові компетентності, опанувати інформаційні технології та ефективно використовувати їх у роботі;
- здійснювати на уроках міжпредметні зв'язки з метою формування єдиного змістовного смислового стрижня, цілісного освітнього поля;
- формувати ключові компетентності, які сприятимуть реалізації мети базової загальної середньої освіти;
- під час підбору завдань та видів діяльності керуватися основними принципами методики, психології, дидактики; урахувати індивідуальні особливості здобувачів освіти, розвиток мовних, соціальних та інших компетентностей;
- проаналізувати навчальну успішність учнів з української мови та літератури, результати ЗНО та спланувати діяльність на підвищення учнівських досягнень;
- систематично підвищувати свою педагогічну компетентність в умовах оновлення змісту освіти, використовуючи Інтернет-ресурси та освітні онлайн-середовища:
 - <http://nus.inf.ua/> – Нова українська школа;
 - <http://courses.prometheus.org.ua/> – онлайн-курс критичного мислення;
 - <https://courses.ed-era.com/> – студія онлайн освіти;
 - <https://learnlifelong.net/> – онлайн платформа неформальної освіти;
 - <https://iteacher.com.ua> – платформа ITeacher для організації навчання і підвищення кваліфікації вчителів і педагогів;
 - <https://ruh.com.ua/> – платформа «Рух. Освіта» для підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників;
 - <http://teach-hub.com> – Дистанційна Академія «TeachHub».
- ознайомитися з основними нормативно-правовими документами:
 - ✓ Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року;
 - ✓ Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392;
 - ✓ листом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2021 №1/9-404 «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для користування у закладах освіти у 2021/2022 навчальному році»;
 - ✓ наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»;
 - ✓ листом Міністерства освіти і науки України від 06.08.2021 №4.5/2303-21 «Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»
 - ✓ Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної

середньої освіти», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394.

Методист з української мови та
літератури навчально-методичного
відділу координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОШПО

О.В. Кононенко

(підпис наявний в оригіналі)